

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET

— Németh Gyula új könyve —

A NÉPEK eredetére és ősi történetére tudvalevőleg nincsenek írott feljegyzések, történeti források s a történetíró e kérdésekben régebben nem módszeres kutatások alapján, hanem spekulatív úton jutott el bizonyos eredményekre. Száz évvel ezelőtt még szittyá, szkíta volt a magyar, azelőtt zsidó eredetű, mert a biblia kizárólagos tekintélye alapján még a XVIII. században is a bibliai népektől, általában a zsidótól való leszármazást igyekeztek bebizonyítani a nyelvészek és történészek. Az utolsó két évtized alatt egy sajátságos, ferde irányú lelkesedés turáni származásunkat fogadta el, turáni eposzok, himnuszok, ódák, sőt szonettek születtek, amelyek turáni hazafiasságunkban igyekeztek megerősíteni bennünket, a tudomány igazolására azonban említsük meg, hogy az a félművelt képzelőerő e sajnálatos eltévelyedésében teljesen ártatlan s komoly tudósaink közül senki sem vállalkozott arra, hogy a turáni népektől való leszármazásunkat megpróbálja bebizonyítani.

Ha írásbeli följegyzések és történeti források nem maradtak is fenn a magyarság eredetére és őstörténetére, a tudomány mégis talált rá módot, hogy világot derítsen erre a rejtélyre. Az utolsó száz esztendő nyelvtudományi vizsgálódásai, kutatásai oly szálakat bogoztak ki a nyelvek régi emlékei: személynevek, helynevek, egyes közszavak s a különböző nyelvekben fennmaradt közös elemek alapján, amelyek igen régi időkbe és igen határozott irányban vezetik vissza a komoly őstörténeti kutatót. A nyelvhasznítás megállapította egyes, egymástól igen távol élő népek nyelvének a rokonságát, vagy a szókincs egy részének azonosságát, megállapította azt, hogy a rokon nyelvekben az ősi, legprimitívebb élet és foglalkozás szavai közösek-e, avagy a fejlettebb kultúrát feltételező szavak egy-egy csoportja s ennek alapján kiderítette, hogy az egyes népek egykor összetartoztak-e, egyek voltak-e s az elszakadás és különélés folytán távolodtak-e el egymástól, vagy bizonyos korban egymás mellett, vagy együtt éltek-e és az együttélés folyamán vettek át szavakat vagy nyelvi elemeket egymástól. A nyelvtudósoknak tekintélyes serege bűvárkodik a magyar nyelv származásának, hovatarozásának kiderítésén már több mint egy évszázad óta s az ő egymásra épülő tudományos kutatásaiknak eredményeképpen kétségtelenül bizonyos az, hogy a magyar nyelvnek a finnugor nyelvcsaládba tartozása nem föltevés, hanem tudományos valóság.

A szétszórta élő finnugor népek nyelvének közös elemei egy egységes finnugor alapnyelvet tételzetnek föl. De ma már az is bebizonyított tény, hogy a finnugor nyelvek ősrökonságban vannak a szamo-

jéddal, tehát a finnugornak és a szamojédnak is volt egy közös alapnyelve: a finnugorszamojéd, vagy röviden: uráli alapnyelv. Több nyom arra mutat, hogy ez az ősnelv ugyanabból a forrásból származik, mint az indogermán, más nyomok meg azt tételeztetik fel velünk, hogy az uráli nyelvek rokonságban vannak az altajakkal: török-tatár, mongol, mandsu-tungúz nyelvekkel (például az ember neve: latin homo, litván z o m u, gót g u m a, — szamojéd k u m, — magyar hím, vogul chum, votják kum, zürjén komi — török күн, mongol күмүн).

A nagy finn tudós, Setälä Emil, aki legutóbb budapesti finn követ is volt, a nagy finn Világtörténet II. kötetében tisztán és könnyen áttekinthetően összefoglalta mindazt, ami az uráli, finnugor, ugor, finn ősnépek életéről, foglalkozásáról, műveltségéről nyelvi bizonyítékok alapján megállapítható,¹ Megállapítja, hogy az uráli ősnépek egyedüli főfoglalkozása a vadászat volt, ami kitűnik abból, hogy több erdei állatnak fennmaradt a szamojédban és egyes finnugor nyelvekben az uráli alapnyelvből leszármazó neve: róka, farkas, hölgymenyét, hód, evetke, medve, nyúl, nyírfajd, kacsafajtak. Vadászeszközök: íj, ideg, nyíl, gombostüvéjú nyíl, lándzsa. Halak: a hal szó, folyami menyhal, — halfogóeszközök: háló, varsa. Szelídített állatuk a kutya, rénszarvas, ruházatuk állati bőr, lakóházuk a kúpalakú, fához épített fedél, szoba-berendezésükből kimutatható az ágy és a bölcső megléte. Kézművességük a kötés, fonás, varrás lehetett. A házieszközök készítésére a fát, kérget, csontot, követ és sarat használták föl. Ezekon kívül Setälä megállapítja családi, rokonsági, lelki életüknek több adatát, tisztán azoknak a nyelvi adatoknak, szavaknak a segítségével, amelyek a szamojédban és az egyes finnugor nyelvekben egyaránt fennmaradtak.

Ez a legrégebbi kor, amelyre a tudomány a magyar, illetőleg finnugor őstörténetben rá tudott világítani. Ez a kor, az uráli kor, amely körülbelül három évezreddel Kr. e. lehetett. Azóta az uráli népek széttöredeztek, előbb szamojédra és finnugorra, a finnugor népek finnre és ugorra, a finnek: zürjén, votják, lapp, finn, mordvin, csere-miszre, az ugorok vogul, osztják és magyarra.

A KÜLÖN MAGYAR őstörténettel ma számos módszeres tudományos kutató foglalkozik, különösen az utóbbi évtizedekben, amióta a finnugor összehasonlító nyelvtudomány olyan megdönthetetlen eredményekre jutott, amelyeket nemcsak a nyelvészet használhat föl hangtörvények, alaktani, mondattani szabályosságok megállapításánál, hanem a történetírás is biztos támaszul vehet vizsgálódásaihoz. Persze a nyelv eredetének kutatása csak „általában“ vet világot a nép eredetére, mert hiszen a nyelvrokonság fogalma nem azonos a néprokonság fogalmával, mivel megtörténhetik, mint ahogy gyakran meg is történt, hogy egy nép ismert nyelvéhez eredeti nyelvének elvesztésével jutott; de még ha feltehető is a nyelvcserre lehetősége, a nyelvi kapcsolat ősi kulturális rokonságnak, intenzív érintkezésnek vagy egyenesen faji

¹ Bő kivonatos ismertetése: Trócsányi Zoltán, A finnugor népek őstörténete, 1—20 l. Különnyomat az Ethnografia 1916. évfolyamából.

keveredésnek az emlékét őrzi. Ennek megállapítása után igen egyszerűnek látszanék a honfoglaló magyarság anthropológiai, etimológiai, nyelvi hovatarozandóságának a kérdése, mert e probléma kutatójának nem volna más feladata, mint hogy összehasonlító anthropológiai, etimológiai és nyelvi vizsgálatokat végezzen az elszakadt és ma is élő testvéreknél és a valamennyinél vagy a többségnél fennmaradt közös elemek alapján kikövetkeztessen egy ősi típust és azt alkalmazza a magyarnak ismert törzsekre is. A probléma azonban igen bonyolult, mert az elszakadás után a finnugor népek régi lakóhelyüknél északabbra, a magyarok délebbre, más-más életviszonyok közé kerültek, más-más népekkel kerültek érintkezésbe s az ugor magyarság különféle új kapcsolatok, hatások, keveredések, idegen törzsek befogadása, beolvasztása következtében annyira átalakult, hogy a honfoglalás korával foglalkozó tudósok nehéz problémával találták szemben magukat és hol finnugornak, hol töröknek, hol finnugor nyelvet megtanult töröknek tekintették IX. századbeli őseinket. A sok föltevés közül a tudomány ma azt az elméletet fogadja el, amely szerint a magyarság honfoglaláskori képe különféle népelemek beolvasztásával alakult ki s Németh Gyula, a budapesti egyetem töröknyelvi tanára, „A honfoglaló magyarság kialakulása“ című most megjelent nagy munkájában megvilágítja, hogy mily népek beolvasztásával, mikor és miképpen?

Az UGOR ŐSHAZA, amelyben a magyarok még együtt laktak a vogulokkal és az osztrákokkal, a Volga hajlásától keletre fekvő vidékeken terülhetett el. A magyarság már itt érintkezésbe került egy török néppel: a bolgárral s ezzel más területre, a Kubán alsó folyásának vidékére költözött, hol egyéb török népekkel nemcsak érintkezett, hanem egyenesen ezek kötelékében élt, ezeknek alakulási törvényei szerint újabb török néprészeket vett magához, viszont régi alkotórészeinek egyes elemeit elvesztette. A török népek mozgalmas története forrásokban alig van följegyezve, de különféle állami, politikai, törzsi alakulásait jórésztben megőrizték a reánk maradt régi török népnevek, amelyek hasznos történeti forrásoknak bizonyultak a magyar őskor problémáinak megvilágításához. A török törzsalakulások kérdése azért érdekes magyar szempontból, mert ebből analógia útján következtethetünk magyar őseink törzsalakulásaira.

A török nomádállain, helyesebben államszövetség vagy törzsszövetség rendszerint több önálló vagy önállóságában korlátozott nagyobb részből áll. A nomádállam nagyobb részei kisebb részekre oszlanak: törzsek, altörzsek, nemzetségek, ágak és családokra. Midőn Justinus császár a türk kagán követeinél a türk birodalom szervezete iránt érdeklődött, azt a választ kapta, hogy náluk négy fejedelemség van, azonban az egész nemzet felett való legfelsőbb hatalom a kagán kezében van. Ibn Fadián feljegyzése szerint Almys volgai bolgár fejedelem alatt négy király uralkodott. A besenyőknek 950 körül nyolc törzsük volt, valamennyi önálló fejedelemmel. Egyideig a magyarság is hét önálló törzsből állott. A honfoglalás körüli időben azonban meglehetősen erős központi hatalom keletkezett, mely Árpád halála után meggyengült s Gézával újra megerősödött. A besenyők törzse negyven

kisebb részre (nemzetségre), a kazak-kirgizek három hordára oszlanak: nagy, középső és kis Hordára. A legkisebb szervezeti egység mindenütt a család, amelynek valamely népalakulat előállításában csak másodrangú szerepe van, az elsőrangú tényező egy erősebb csoport, amely származásra, nyelvre való tekintet nélkül egyesíti mindazon családokat, nemzetségeket és törzseket, amelyek hatalmi körébe esnek. A nomádállamot ilyképpen gyakori változások, az állandóság hiánya jellemzik. Az Európa határán megjelent hunokról például a IV. század második feléig alig hallunk. Ekkor egy erős uralkodó összefogja erejüket, megtámadja Nyugatot, Attila óriási hatalomra tesz szert s az V. század közepén a birodalom összeomlik, illetőleg a Fekete-tenger vidékén új alakulatok formájában él tovább. A nagy birodalmak szétesésére jellemző példa a kazároké is. A kazárok három törzse, a kabarok, elválik a Kazár-birodalomtól és a magyarsághoz csatlakozik. E gyakori hullámból nyilvánvaló, hogy a török nomádállamok általában nem egynyelvűek és nem egyfaják. Attila birodalma a megszervező török hónokon kívül irániakból (alánokból), germánokból és egyéb népekből állott. Konstantinos Porphyrogenetos külön kiemeli, hogy a magyarokhoz csatlakozott kabarok a magyarokétól eltérő (t. i. török) nyelven beszélnek. Itt az a különös dolog történt, hogy a kabarok megtanították törökül a magyarokat, de ők is megtanulták a magyar nyelvet, s a végén a magyarok is, a kabarok is elfelejtették a törököt s mindnyájan csak magyarul beszéltek. A török kunok és az iráni jászok (az alánok utódai) mint egységes nép jönnek be Magyarországra s együtt találunk kunokat és jászokat a XIV. század elején bizánci szolgálatban is Kelet-Ázsiában is.

Az újonnan csatlakozott törzsek szerepe többnyire alsórangú. Ők végzik a legnehezebb munkát, védik a határt és őket küldik az első arcvonalba. Baján avar fejedelem a hozzájuk csatlakozott kutuguroknak (kutriguroknak) parancsolja meg, hogy keljenek át a Száván és pusztítsák Dalmáciát. Meg is mondja, hogy azért küldi őket előre, mert esetleges pusztulásukat nem nagyon bánja. A mongolokról több feljegyzés közli, hogy a kunokat erőszakkal kényszerítették az első arcvonalba.

A török nomádállamoknak nemcsak államéletét, de társadalmi életét is rekonstruálták az orientalisták. Radloff a kirgizek életének közvetlen megfigyelése alapján megállapítja, hogy a társadalmi csoportokba való alakulás alapja ina is a család, s a rokonságot egy közös tulajdon, amely nélkülözhetetlen a marhaállomány fenntartásához, szoros érdekközösségbe láncolja össze. A legkisebb szociális közösség az aul. Azok a családok, amelyeknek nagy marhacsordáik vannak, állatállományuk egy részét távolabbi vidékeken legeltetik családtagjaik, rokonaik által, akik itt szolgálatukba lépett szegény emberekkel együtt újabb ault alapítanak. Az aul vezetője annak a családnak a legidősebb tagja, amelynek a legnagyobb vagyona van. Nyáron minden aul külön nomadizál, télen azonban több aul egy aul-csoportban egyesül, amelynek egy bizonyos helyen van a téli szállása. Az aul-csoport vezetője a közülük legkiemelkedőbb, legtekintélyesebb, legbölcsebb férfiú, a bí (bej), akik — bár senki sem bízta rájuk — hatalmat gyakorolnak a többi fölött. A bi tekintélyével együtt nő az aul tekintélye és hatalma. A régi időkben, amikor a kirgizek még teljes függet-

fenségben éltek, csak annyiban alkottak szociális közösséget, a meny-nyiben más törzsekkel vagy hordákkal szemben állottak. Ha össze-tűzésre kerül a sor az ellenséggel, a lusta nomádból harcos lesz. A had-sereg minden új győzelemmel lavinaszerűen nő, mert — bár a harcos, aki családját, vagyonát, minden állatállományát magával viszi, csak addig harcol, amíg az állatállománya annyira meg nem nőtt, hogy a továbbvonulás már nem jelentene számára újabb előnyt, — a legyő-zött, akinek a vagyonát elrabolták, csatlakozik a győzőhöz a további vállalkozásokra. (A nomád tatár falu társadalmi életére, erkölcsi vilá-gára igen kitűnő rajz Tolsztoj: Kozákok című regénye.) Ha a vitéz törzsfőnek sikerült a törzskonglomerátumokból szilárd politikai egé-szet szervezni, felveszi a fejedelmi méltóságot, amelyet mindaddig viselhet, amíg az egységet és a nyugalmat biztosítani tudja. A törzsek-ből kialakult állam élén a kán áll. — Hogy az ilyen nomádbirodalom milyen félelmes hatalmat képviselhet, azt bizonyítja a hún, avar és mongol birodalom.

A TÖRÖK NOMÁDÁLLAMOK alakulásainak történetéhez a nép-nevek és néprésznevek eredetének és kapcsolatainak vizsgálata adja meg a magyarázatot. Németh Gyula — mint könyve többi fejezetei-ben is — e kérdésnél is a bizonyító értékű példák imponálóan nagy számát sorakoztatja föl, hogy a török nomádállam alakulását rekonstruálni tudja. Abból az elvből indul ki, hogy a törzsnevek tör-téneti dokumentumok, ami minden nép őstörténetében régen meg-állapított és alkalmazott elv. Hogy ez mennyire egyszerű és világos dolog, elég ha ennek megértésére népnévből lett helyneveinkre gon-dolunk: ezek az illető hely lakosainak az eredetét jelzik. Ugyanilyen jellemzők a nép eredetére a népszó. A szlávoknál például a XI—XII. században négy horvát nevű törzs volt: az egyik az Adria mellett, a másik Halics táján, a harmadik Árva megyétől északra, a negyedik Csehország északkeleti részében. E négy horvát törzs eredetileg egy területen lakó, egységes nép volt. A török népszó egy része földrajzi körülményre vonatkozik (Fekete-patak, Tó, Erdők, — ami azt jelenti, hogy a Fekete-patak, a Tó mellett, erdőkben lakó nép), — más része az illető népre jellemző körülmény (fekete sapkájú, fekete juhú, fehér juhú, tarka lovú), foglalkozás, életmód (földműves), lelki tulajdonság (békés, gyáva, engedelmeskedő), vannak számnévi jelzővel ellátott törzsnevek (,On-ok' tíz nyíl, ,Tokuz-oguz' kilenc nyíl, ,Alty-oguz' hatoguz, — ilyen a ,Hét magyar' is). A török népszóknél gyakori az ,ok' nyíl szó. ,On-ok' tíz nyíl, \$ az ok szónak -z képzős alakja, az oguz már csak törzset jelent. (,Ücs-oguz' három törzs.) Vannak néptörzsek, amelyek a törzs vezetőjének méltóságáról kapják nevüket (,jula' magyar ,gyula' méltóságnév), mások a törökök harcias szellemével (türk erő, besenyő ,Erdim' érdem, ,Borán' vihar, hóvihar), gazdagságával (,Báján' gazdag), totemisztikus felfogásával függenek össze (,Tana' fiatal tehén, ,Ak-börü' fehér farkas, ,Kulan' vad ló; határozottan totemisztikus név Árpád nemzetségének a neve: ,Turul'). A nomád török népszóknak egyik legjellemzőbb sajátja, hogy nem nyelvi, feji vagy ethnográfiai, hanem tisztán politikai egységet jelölnek. Az akatzirokról tudjuk például, hogy eredetileg nem húnok, mégis akatzir-húnok alakban

találkozunk nevükkel, mert a hűn birodalomhoz tartoztak. Az ujugrok tizenegy törzse közül eredetileg csak a kagán (kán) törzse viselte az újgur nevet, s ettől kapta nevét az egész törzsszövetség. A népnév a törököknél általában hódítás következtében terjedt át egy másik népre, de arra is vannak példák, hogy egy nép olyan nép nevét kapja, amelyik azelőtt az ő földjén vagy szomszédságában lakott.

A MAGYARSÁG keleteurópai, urálvidéki őshazájában, mely talán részben ázsiai területre is átnyúlt, érintkezésbe került a bolgár törökséggel, amelyről nagyon gyér adatok maradtak ránk. A történelem följegyezte róluk, hogy 481-ben a pontusvidéki bolgárokat Zénón görög császár segítségül hívja a keleti gótok ellen. Ezek a Don-Dnyeper-Duna vidékén lakhattak. Prokopiosz a VI. század közepén megemlékezik a Maeotis melletti bolgárok pusztításairól, akiket húnoknak nevez. A bolgárok egy része 679 körül levonult az Al-Duna vidékére és ott maradandó birodalmat alapított. A bolgárok másik része viszont megalapította a volgai bolgár birodalmat, amelyről az első bizonyos történeti feljegyzés a IX. század első negyedéből maradt fenn. A magyarság a vogultól és osztjától elszakadása után, kelet felé húzó-dásában érintkezésbe került e néppel. Hogy hol és mikor, azt adatok híján megállapítani nem lehet, de a jövevényiszavoknak a földművelés, állattenyésztés, műveltség, erkölcs területéről való egy része (ír, betű, szám, érdem, bűn, gyarló, bocsát stb.) azt bizonyítja, hogy kapcsolat volt közöttük, még pedig a Kr. utáni első századokban az Urál vidékén, a VI., VII., VIII. században a Kaukázus vidékén (kb. 465—800 között az Azovi-tengertől keletre fekvő területen, a Kubán alsó folyása körül laktak a magyarok) s ez az érintkezés az Árpád-korig szakadatlan lehetett. Minthogy a magyar fejedelmi családban bolgár-török személyneveket találunk (Gyula, Karoldu, Sároltu, Gyécsa), arra lehet következtetni, hogy a bolgár-török nyelvet a magyar fejedelmi családokban beszélték is.

A magyarság IX. századi lakóhelyeiről Konstantinos Porphyrogenetos és mohamedán írók: Ibn Rusta (900 körül), Gardizi (1050 körül), Al Bakri (1080 körül) feljegyzései szolgálnak útbaigazítással. Ámbár a mohamedán források nem eredetiek, különböző korokból való forrásokat összekevernek, a neveket gyakran felismerhetetlenül eltorzítva közlik, mégis támaszpontokat nyújtanak a magyarság honfoglalás előtti történetének nyomozásához. Németh Gyula e források egybevetése s kritikai megrostálása alapján megállapítja, hogy a magyarok minden valószínűség szerint 800—830 táján jelentek meg a Pontus és a Maeotis északi partján, a Don és Dnyeper között, Levediában s itt maradtak 889-ig, amikor a besenyők kiűzték őket inneni hazájukból. Erről az őshazáról a fenti források alapján tudjuk, hogy a besenyők és az eszkil-bolgárok országa közt fekszik, hogy nagyterjedelmű, egyik határa a Fekete-tenger, amelybe itt két folyam szakad, s e két folyam a két országhatár, hogy a kazárok, kik akkor a magyaroktól keletre laktak, sáncokat építettek a magyarok elleni védekezésre. Az egyik forrás szerint a magyarok az összes velük szomszédos szláv fajú népek felett uralkodnak és őket terményekből álló nehéz

adókkal terhelik. Ezeket, „ha hatalmukba kerítették, rabszolgáiknak tekintik... A szlávokat meg-megtámadják s foglyokat szerezve tőlük, a foglyokkal a tengerparton a bizánci birodalom egyik kikötőhelyére mennek... A magyarok rabszolgáikat nekik (a bizánciaknak) átadják s cserébe bizánci aranszöveteket, színes gyapjúszőnyegeket és más bizánci árukat kapnak“.

A magyarság előbbi, a Kubán alsó folyásánál elterülő lakóhelyén tartózkodása idején bukkan föl először a történelemben a ‚magyar‘ népnév Malalas és Theophanes bizánci íróknál ‚Mogyeri‘ (görög betűkkel írva ‚Mougeris‘) alakban. Mogyeri volt akkor (527 táján) a magyar nép fejedelme s a ‚Mogyeri‘ népnévből lett személynév. Testvérét Gordásznak hívták. E nevet görög betűkkel, a görögök hangvesztő fonetikai szokásának megfelelően írták Gordásznak, a helyes alak Németh Gyula szerint ‚Ogurda‘. Több régi török szó görög leírásával bizonyítja Németh az ‚Ogurda‘ alak valószínűségét: ‚Omurtag‘ bolgár fejedelem nevét az egykorú görög források ‚Mortagón-nak, ‚Abú Bakr‘ nevét ‚Búbachar‘-nak, az akatzirok nevét ‚Katzirói‘-nak írják. E két ősmagyar nevű király, Ogurda és Mogyeri bizonyára a magyarságnak vagy a magyarság vezetése alatt álló törzsszövetségnek volt a királya. Igaz ugyan, hogy az említett két görög forrás a VI. században a Kubán vidékén lakó magyarságot hunnak nevezi, de — mint az eddigiekből is látjuk— a névcseré e korban könnyen ment. Itt, a Kubán vidékén elterülő őshazában a magyarok a jászok őseinek, a mai oszéteknek, az alánoknak a szomszédságában laktak. Ebből a korból valók a magyar nyelv alán jövevényszavai, melyeket Munkácsi Bernát az „Arja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben“ című hatalmas munkájában s utána több más nyelvész mutatott ki. Ebből a korból való az a hagyomány is, hogy Belar fiainak feleségeit s velük együtt Dula alán fejedelem két leányát Hunor és Magyar elrabolta és nőül vette.

A kubáni őshaza közelében az V. század második felétől fogva különféle török népeket találunk: itt laknak a bolgár törzsek onogur, uturgur, bolgár néven, ezen a tájékon laknak a szabirok (500—560 táján mindenestre) s a VI. század második felében a törkök. S ha mármost a magyarság régi neveit figyelembe vesszük, azt a sajátságos jelenséget látjuk, hogy a magyarság csaknem mindazoknak a népeknek a nevét viseli, amelyek az V. század óta a Kubán vidéken uralkodtak. Az onogurok neve maradt meg a magyarság ‚ungroi‘ görög nevében, a szabitoké a ‚szabartoi‘ (szavardi), a törköké a ‚türk‘ névben, melyekkel a különböző források mind a magyarokat illetik.

BÖLCS LEÓ császár hadi taktikájának XVIII. fejezetében azt jegyzi föl a magyarokról, hogy nemzetségek és ágak szerint dszéledve legeltetik lovaikat, Konstantinos Forphyrgennetos pedig De administrando imperio című művében közli a honfoglaláskori magyar nemzetségek, illetve törzsek nevét is.

„A kabarok és a turkok nemzetségeiről: az első a kabaroknak a kazároktól elszakadt és imént említett nemzetsége, a második a Neki, a harmadik a Mejeri, a negyedik a Kurtu-Jermatu, az ötödik a Tar-

janu nemzetsége, a hatodik a Jenach, a hetedik a Kari, a nyolcadik a Kaszi.“

A magyar törzsrendszer emléke a magyar Krónikában és Anonymusnál is megőrződött.

Anonymus szerint a hét fejedelmi személy a következő: Álmos, Árpád apja; Előd, Szabolcs apja; Kend, Korszán apja; Ond, Ete apja; Tas, Léi apja; Huba; Töhötöm, Horka apja, Gyula és Zombor nagyapja. — Kézai Simon krónikájában a következő kapitányokat találjuk: Árpád, Szabolcs, Gyula, Örs, Kend, Lél, Bulcsu. A Krónika szerint a magyarok hét seregre oszlottak. Ez a „hét sereg“ annak az emléket őrzi, hogy a törzsrendszer elsősorban hadiszervezet.

Ez a törzsrendszer, mint a haladást gátló hadi és politikai tagozódás Géza és Szent István idejében egyszerre, minden nyom nélkül eltűnik.

A források tehát hét és nyolc törzsről beszélnek. A nyolcadik törzs a kabar. Konstantinos szerint a kabarok Kelet-Európában csatlakoztak a magyarokhoz. Anonymus szerint Kiev alatt hét kim vezér csatlakozott népével együtt a magyarokhoz s a csatlakozás leírása után Anonymus, midőn a magyarság összességéről beszél, a hét magyar mellé oda teszi a hét kun vezért és népét, ami kétségtelenné teszi, hogy Anonymus szerint a honfoglaló magyarság hét magyar törzsből s egy csatlakozott „kun“ törzsből állott. Ebből önként adódik a hét kun vezér népének a kabarokkal való azonossága. Konstantinos szerint a kabarok a kazárok nemzetségéből származtak, tehát kétségtelennül török eredetűek. A harcban a magyarok őket küldték előre, Konstantinos szerint azért, mert a legvitézebbek, Németh Gyula fejtegetéseiből azonban nyilvánvaló, hogy azért, mert nem egyenlő rangúak a többi törzsekkel s a törökös szervezetű népek mindig az újonnan csatlakozott vagy meghódított törzseket küldték előre az ütközetben. A kabaroknak a magyar törzsszövetséggel való lazább összefüggésére bizonyítékul szolgál az a körülmény is, hogy az Admonti Évkönyvekben külön népként szerepelnek, míg ugyanott a magyar törzsszövetség régi tagjai közül egy sem szerepel külön. A török kabar név eredeti jelentése ‚felkelő, lázadó‘, a kazaré ‚az útról letérő, bolyongó‘, tehát nem eredeti, ősi nevei a kabaroknak, hanem a kabar nevet lázadásuk alkalmával kapták, a kazár név pedig a kazár törzsszövetséghez való tartozással szállt rájuk. A második magyar törzs a Neki=Nyék, amely nem török, hanem finnugor eredetű szó s magyarban mint közszó is él. Mint törzsnévnek a jelentése ‚örhely, árok, korlát, erdő‘. A nyék voltaképpen a „Nyék népe“ kifejezésből vonódott el. Hogy a Nyék törzse milyen ethnikai elemekből állott, arra nézve Németh Gyula óvatosan csak annyit mond, hogy a neve finnugor eredetű ugyan, de ez csak arról tanúskodik, hogy mint a magyarságnak — bármiféle, valószínűleg török elemekből összealakult határvédő törzse, a magyarságtól kapta nevét. A harmadik magyar törzs neve Konstantinosnál Megeré, ami Megyeri-nek olvasandó. E törzsnév emléket igen sok Megyer, Megyeres stb. helynév őrzi, s a Megyernek a régi nyelvben

gyakori a Magyar változata, amiből nyilvánvaló, hogy a Megyer a Magyar régi alakpárja. E törzsnévnek két valószínű magyarázata is van. Egyik szerint a magyar szó első része a vogul ‚manysi‘, mely a vogul nyelvben a vogulok és osztjások közös neve. A magyar, régi ‚megyeri‘, ‚megyeri‘ másik része egy magyar *r* képzővel volna azonos. Más magyarázat szerint a ‚mogyeri‘ összetett szó; első része a ‚manysi‘, második része a török ‚eri‘, amely ‚emberit jelent. Ilyen összetétel a török nyelvekben gyakori: ‚rum eri‘ görög ember. Ez összetett alakjában a ‚megyeri, mogyeri‘ bolgár-török eredetű. De mindenképp bizonyos, hogy a magyar népnév első részében benne van az az ősi ugor népnév, amellyel az osztjások és vogulok s velük a magyarok legrégebb ősei akkor nevezték magukat, mikor még, évezredek előtt, együtt, egy népként éltek. A negyedik törzs Kürtgyarmat. A Kürt a törökben közös, jelentése, frissen esett hó“. Németh Gyula kimutatja, hogy a törököknél gyakoriak voltak ilyen törzsnevek: Eső-hó, Havaseső, Hőtömeg, Hóvihar, Havas, Jégtömeg. A Kürt egyébként egy jeneszejvidéki török nép s közte és a magyarság között a név egyezése alapján ethnikai kapcsolatot kell föltennünk. Bármily különösnek látszik is, hogy a honfoglaló magyarságnak kapcsolata volna a jeneszej-törökséggel, mégis valószínű. Be van ugyanis bizonyítva, hogy a székely írás török jegyei a jeneszeji türk jegyekből származnak s a kazár birodalmat, amelynek a magyarság hosszú ideig tagja volt, a türkök alapították. A Kürtgyarmat törzsnév másik része a Gyarmat szó, amelynek török megfelelői azt jelentik, hogy ‚fáradhatatlan. Az ötödik törzsnév: Tarján, a török tarkan, tarchan méltóságnévből származik, mely a régi törökségben ‚király‘t jelentett. A török méltóságnevekből gyakran lesznek törzsnevek s Közép-Ázsiában van is egy törzs, amelynek neve ‚tarchan‘. Az ázsiai török törzs és a magyar Tarján törzs között azonban történeti összefüggés nincsen. A hatodik törzs Jenő, amely eredetileg szintén török méltóságnév, jelentése »bizalmas tanácsadó, miniszter‘. A hetedik törzsnév a ‚Kér‘ is török eredetű, amely szerepel több török törzs és tulajdonnévben. Jelentése valószínűleg ‚óriás‘. A nyolcadik törzs ‚Keszí‘, szintén török nevet viselt. A törzsnév török megfelelőjének a jelentése ‚rész, darab, ág‘. A IX.—X. századbéli fejedelemnevek részben finnugor, részben török eredetűek: ‚Ügyek‘ (Almos nagyapja) neve régi magyar név, a szent jelentésű ‚ügy, egy‘ magyar szó becéző alakja; ‚Levedi, Liünti, Levente‘ a ‚lesz‘ ige származéka, ‚Álmos‘ vagy a török ‚Almys‘ megfelelője, vagy az ‚álm‘ szó becéző alakja, »Árpád‘ az »árpa‘ szó származéka, ‚Tarkacsu‘ (Árpád fia) neve a török ‚tarkan‘ méltóságnévből származik, ‚Ézelő‘ magyar név, jelentése »ínyenc‘, Jutocsu‘ török név s ennek a jelentése is ínycenc‘, ‚Zoltán‘ a török ‚szultán‘ megfelelője, ‚Tas‘ török, jelentése ‚kő‘, ‚Vajk‘ a török ‚baj‘ méltóságnév megfelelője, becéző képzővel, ‚Töhötöm‘ török méltóságnév: ‚herceg‘.

A törzsnevekből mindenekelőtt világos a finnugor kapcsolat: a vezető törzs, a Megyer, Magyar nevének alaprésze a vogulok és osztjások, legközelebbi nyelvrokonaink vogul nyelvű nevével egyezik. A magyar szó, mint népnév a IX. századig nem szerepel, aminek az a magyarázata, hogy addig a magyar törzscsoport más törzsszövetségekbe

tartozik, és nem játszik vezető szerepet. A magyar törzs finnugor törzs, de ethnikai összetétele szerint török elemeket is tartalmazhatott, már a legelső török-magyar érintkezéstől fogva. Bizonyára jelentékeny számú volt és szerepe az előző törzsszervezetekben sem volt alárendelt. Finnugor eredetű lehetett a jelentéktelenebb, határvédő Nyék törzs is, a többi törzsek, nevük után ítélve, eredetileg törökök voltak. A bolgár-török és magyar keveredés emlékei a Gyarmat, Tarján, Jenő és Keszi törzsnevek, a középpázsiai törökséggel kapcsolják össze a magyarságot a Kürt és a Kér nevek. Egy karakterében új nép keletkezett e három elemből, melyet sem a finnugorsággal, sem a bolgársággal, sem a törkökkel nem lehet azonosítani. A magyarság finnugor és török eredetű elemei között már a VI. század óta valószínűleg semmi különbség nem volt s a magyarság e kortól kezdve egységes, azaz mai nyelvét beszélte, bár a török nyelv ismerete egészen Szent Istvánig el lehetett terjedve. A magyarok kétnyelvűségéről Konstantinos Porphyrogenetos is ír, azt mondván, hogy a kabarok megtanították a magyarokat a kazár (török) nyelvre. Egyideig a bolgár nyelv volt az a török nyelv, amely a magyarság körében a leginkább el volt terjedve, aztán szabirokkal, törkökkel, kazárokkal kerültek kapcsolatba a magyarok s ezek nyelve ismeretessé is vált őseink előtt. A magyarság műveltsége török eredetű, de a fejedelmi család s vele a magyarság zöme magyar nyelven beszélt, ám a fejedelmi családban élt egy török nyelv ismerete is.

ÍME ezt lehet módszeres nyelvtudományi és történeti kutatások alapján a magyarság eredetéről és őstörténetéről megállapítani. A tudomány, ha egyes adatokat korrigál is majd, végeredményében ebben az irányban és ezzel a módszerrel fog tovább kutatni és soha nem fog turáni vagy sumir vagy azték vagy hindu vagy aino vagy görög, etruszk, abesszíniái nyelvegyeztetések alapján a magyarság nyelvének és fájának eredete kérdésében más eredményre jutni. Napilapjaink ugyan szívesen kapnak minden új fölfedezésem és szívesen közölték vagy legalább is pártolták és dicsérték mindenkor a Somogyi Ede, Vargha Zsigmond (sumir), Zajthi Ferenc (indiai törzs) fölfedezéseit, főképpen azért, mert a tudománnyal szemben ellenzéki álláspontot képviseltek s az utazók igen sok ethnográfiai kuriózzummal tették érdekessé cikkeiket. Régebben, különösen a háború előtt, ha magyar ember Ázsiában vagy Amerikában primitív népek között járt, nem jött haza a nélkül, hogy föl ne fedezte volna az őshazát, vagy legalább a magyarság testvémepeit meg ne találta volna, akikre — szerintük több okunk volt büszkének lennünk, mint „halzsír-szagú“ rokonainkra. A módszer, amellyel a nyelvhasználatban dolgoztak, a Horváth István módszere volt, a Kárhágó = kardhágó, Dárius = Tarajos-féle szóegyeztetések győzték meg a szerzőket a nyelvrokonságról, s az asztaltársaság a Ferencvárosban vagy Budán rendszerint sietett ünnepelni a nagy fölfedezőt, aki szűkebb baráti körében sokáig élvezte a tudományos érdemek elismerését. Legújában meg egy európai, „nyugati“ színvonalára büszke folyóiratban arról értesülünk, hogy a magyarság őshazáját itthon találjuk meg: a magyarok már a honfoglalás előtt itt laktak és a honfoglaló magyarok már magyar

testvéreket találtak a Tisza—Duna közt — újabb bizonyítéka annak, mily könnyen terjednek a ködös elméletek.

Németh Gyula könyve túlnyomórésztben, különösen a törzrendszerre vonatkozó eredeti megállapításai mellett, kritikája azoknak a kutatásoknak, amelyeket nyelvészek: Budenz József, Vámbéry Ármin, Szinnyi József, Gombocz Zoltán, gróf Zichy István, Pais Dezső, Moravcsik Gyula és történészek, különösen Pauler Gyula és Hóman Bálint a magyar őstörténet területén végeztek s cáfolata minden kalandos, délibábos nyelvészkedésnek, amely nem tudományos kutatások alapján, hanem műveletlen fantáziával, vakmerően állít fel tételeket őstrokonásról, őshazáról, a nélkül hogy a rendelkezésünkre álló forrásokot ismerné és használni tudná. Ez a könyv bizonyára nagy hatással lesz a turáni elméletek hitelének megszűnésére, különösen akkor, ha eredményeiről nemcsak tudományos körök, hanem a művelt nagyközönség széles rétegei is tudomást vesznek.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN